

## บทที่ 2

### เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องความต้องการสารสนเทศผ่าน สื่อมวลชนและระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ของเกษตรกรในสมาคมสวนส้มร่วมพัฒนา เป็นการศึกษาถึงความต้องการของเกษตรกรที่จะรับสารสนเทศโดยผ่านสื่อมวลชน ด้านสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ และระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของผู้ปลูกสวนส้มในพื้นที่ 6 จังหวัด 19 อำเภอ 37 ตำบล ทั้งหมด 236 ครอบครัวว่าเป็นอย่างไร มีอะไรบ้างที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิด เอกสาร และผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และเป็นแนวทางในการวิจัยมาประกอบการพิจารณาโดยแยกออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการ

ส่วนที่ 2 ความหมาย และการใช้สื่อมวลชนด้านสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ เพื่อการส่งเสริมการเกษตร

ส่วนที่ 3 ความหมาย และการใช้ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อการส่งเสริมการเกษตร

ส่วนที่ 4 ผลงานวิจัย และการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

#### ความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการ

ผู้วิจัยได้ตรวจเอกสารความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ และความต้องการของเกษตรกรไว้ดังนี้

พจนี (2530 : 22-23) อ้างถึง A.H. Maslow ได้แบ่งระดับความต้องการของมนุษย์ตามลำดับความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตไว้ดังนี้

1.ความต้องการทางกายภาพ (Physiological needs) คือความต้องการสิ่งจำเป็นพื้นฐานของชีวิต นับตั้งแต่ต้องการอากาศ น้ำ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อนนอนหลับ และต้องการสืบพันธุ์ให้ชีวิตคงอยู่ยืนยาวเป็นสำคัญ ก้าวอดตาย

2.ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) คือความต้องการปกป้องคุ้มครองชีวิตให้มีความมั่นคงปลอดภัย ต้องการหลบหลีกภัยอันตราย ความสับสนวุ่นวาย ความล้มเหลว ความไม่แน่นอน

นอน ต้องการพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง ไม่อยากเจ็บป่วย ไม่อยากตาย อยากให้ชีวิตอยู่ในสภาพมั่นคงปลอดภัย กลัวความไม่ปลอดภัย

3. ความต้องการทางสังคม (Social needs) คือความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมต้องการความรักความเห็นใจ ต้องการเป็นที่รักเป็นที่นิยมนิยมชมชอบของคนอื่น ต้องการเท่าเทียมกับคนอื่น ต้องการความทันสมัย อยากมีรสนิยมสูงแต่มีรายได้ต่ำ อยากอยู่เป็นหมู่เหล่าเป็นสังคมไม่อยากอยู่โดดเดี่ยว กลัวถูกทอดทิ้ง

4. ความต้องการความภูมิใจ (Esteem needs) คือความต้องการเป็นตัวของตัวเอง ต้องการพึ่งพาตนเอง ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ ต้องการได้รับการยกย่อง ต้องการได้รับเกียรติยศ ต้องการให้คนอื่นทำตาม อยากได้รับความภาคภูมิใจให้ตัวเอง ไม่อยากได้รับการดูถูกเหยียดหยาม กลัวคนอื่นไม่ยอมรับตน

5. ความต้องการสมปรารถนาในชีวิตของคน (Self actualization) คือความต้องการในทุกสิ่งที่คุณปรารถนาที่คุณพึงมีพึงได้ เป็นความต้องการทางปรัชญาและจิตวิทยา เช่นต้องการความสำเร็จ ความก้าวหน้า ต้องการพัฒนาชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ให้คนมีพลังมีอำนาจ มีความสมบูรณ์แข็งแรง เฉลียวฉลาด ต้องการมีความรู้ความเข้าใจในชีวิต และโลก อยากสมปรารถนาทางความนึกคิด จิตใจ ร่างกาย เกิดความสมบูรณ์ และสมดุลในชีวิตของคน กลัวความไม่สมปรารถนา กลัวความเสื่อม

Sanders (1966 : 99) ได้แบ่งความต้องการของเกษตรกรออกเป็น 3 ประการคือ

1. ความต้องการทางสังคมซึ่งให้เห็นลักษณะกำนิคม ทักษะคติ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม การเข้าร่วมอยู่ในสังคม ประเพณี และความเชื่อถือของเกษตรกร

2. ความต้องการทางเศรษฐกิจซึ่งให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตรงในท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์ปัญหาของเกษตรกรทั้งหมดในกำรเข้าถึงเกษตรกร นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น ประเทศ และทั่วโลก ข้อมูลทางเศรษฐกิจสามารถนำมาพิจารณาแหล่งที่มาของรายได้ ที่ดิน การใช้ที่ดิน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

3. ความต้องการทางเทคโนโลยีสามารถชี้ปัญหาของเกษตรกรได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในเรื่องการประกอบอาชีพทางการเกษตร

อย่างไรก็ตาม อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) 1954 : 123-146 อ้างโดย นรินทร์ชัย (2532 : 114-117) ได้สรุปความต้องการของเกษตรกรเป็น 5 ระดับคือ

1. ความต้องการพื้นฐานหรือความต้องการทางร่างกาย (Basic or Physiological needs) อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค สิ่งนี้มนุษย์มีความต้องการในระดับหนึ่งเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ ส่วนจะต้องการให้พิศดารออกไปก็เป็นระดับต่อไป เช่น การรับประทานอาหาร

โดยมีคนตรีให้ชม มีคนป้อนอาหารให้ การอยู่อาศัยในคฤหาสน์ในห้องปรับอากาศ ซึ่งก็เป็นระดับสูงขึ้นไปไม่มีที่สิ้นสุดเช่นกัน แต่ขณะที่มนุษย์กระเสือกกระสนให้บรรลุถึงความต้องการพื้นฐานในระดับสูงขึ้นไปนั้น มนุษย์ยังต้องการสิ่งอื่นในขณะเดียวกันต่อไปอีก

2. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Safety needs) อันหมายถึงความปลอดภัยที่จะไม่ถูกทำร้าย ความปลอดภัยมั่นคงในรายได้อาชีพการงานซึ่งจะบรรลุสูงสุดได้มนุษย์ก็มักมุ่งรายได้ให้มากขึ้น รักษาสุขภาพอนามัยให้ดีขึ้น เพื่อให้มีชีวิตยืนยาว ดังนั้นในแหล่งที่ความปลอดภัยไม่ดีจะส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงสัตว์ที่ถูกลักพา่ง่าย เช่น โค กระบือ ก็เป็นเรื่องยาก หรือเกษตรกรมีรายได้ไม่แน่นอนจะให้วางแผนการลงทุนให้รัดกุมก็เป็นเรื่องยากเช่นเดียวกัน

3. ความต้องการการยอมรับเป็นสมาชิกในสังคม (Social needs) เป็นความต้องการขั้นที่ 3 เมื่อความต้องการในขั้นที่ 1 และ 2 ได้รับการตอบสนองแล้วสิ่งนี้คืออุปสรรคบางประการที่อาจเกิดขึ้น หากเกษตรกรต้องทำอะไรแปลกใหม่แล้วต้องสูญเสียการยอมรับ สูญเสียการได้รับความเคารพนับถือไปเขาก็อาจไม่ยอมกระทำ

4. ความต้องการมีหน้าตามีสักดิ์ศรี (Esteem needs) เมื่อเกษตรกรได้สร้างตนให้มีปัจจัยสี่พอสมควร มีความปลอดภัย ปลูกพืช ผลไม้ ไม่เสี่ยงเท่าใดนัก และได้รับความรัก การยอมรับในสังคมแล้ว มักจะถึงระดับที่ความต้องการความมีหน้ามีตามีสักดิ์ศรีด้วย ดังนั้นเมื่อเขาทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งสำเร็จแล้วก็ควรให้การยกย่อง มอบประกาศนียบัตรให้หรือประกาศเกียรติคุณ หรือกล่าวถึงตามโอกาสที่เหมาะสม การนำเกษตรกรไปเยี่ยมชมฟาร์มที่ประสบผลสำเร็จจึงเป็นการกระตุ้นทั้งฝ่ายผู้ไปเยี่ยมชมให้กระตือรือร้นที่จะสร้างตนให้สำเร็จเพื่อที่จะมีศักดิ์ศรีขึ้น ขณะเดียวกันก็จะกระตุ้นให้เจ้าของฟาร์มที่ทำสำเร็จอยู่แล้วภูมิใจ และมุ่งมั่น สร้างความสำเร็จในระดับสูงต่อไปอีก

5. ความต้องการรู้ค่าจริงแท้แห่งตน (Self-actualization) หรือความต้องการสำเร็จสมหวังในชีวิต ก็คือการมีอุดมคติในงานที่ทำส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นเมื่อได้รับความต้องการ 4 ระดับข้างต้นครบถ้วนหรือเกือบครบถ้วนแล้ว ในระดับนี้มนุษย์มีความต้องการพบกับความสมหวังตามขีดความสามารถที่เป็นจริงแห่งตน เช่น ผู้นำเกษตรกรในท้องถิ่นบางคนอาจอุทิศตนให้งานสาธารณะต่าง ๆ โดยไม่กังวลว่าจะมีผู้โดยยกย่องหรือตำหนิ ขอให้ได้ทำงานที่ตนต้องการอย่างเต็มที่ที่เป็นพอใจ โดยไม่หวังผลด้านเกียรติยศ ชื่อเสียง เงินทองใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ทำเพราะอยากทำ เพราะตนเองมีความสามารถและจะทำสิ่งนั้นให้สัมฤทธิ์ผลได้ และส่วนใหญ่แล้วการรับรู้ของเกษตรกรอย่างเลือกสรรมักจะเป็นไปโดยรู้ตัว มีความตั้งใจในสิ่งที่เราจะรับรู้ ซึ่งในการติดต่อสื่อสารด้วยถ้อยคำจะมีปัจจัยที่มีบทบาทต่อการตัดสินใจเลือกรับรู้ 5 ประการคือ

1. ประสิทธิภาพของกลไกทางประสาทสัมผัส

มนุษย์ส่วนมากจะไม่มีใครเลยที่เกิดมาพร้อมด้วยความปกติสมบูรณ์ของอวัยวะทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 แต่ละคนจะมีความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันไปในการให้ความทับสิ่งต่างๆ ที่มีประสบการณ์

2. ความใกล้ชิดทางกายภาพระหว่างบุคคลกับสิ่งที่ถูกรับรู้

ระยะทางของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของ บุคคลหรือเหตุการณ์ ย่อมมีอิทธิพลต่อการกลั่นกรองเลือกสรรการรับรู้ของมนุษย์ และมีส่วนในการกำหนดความสามารถในการรับรู้ที่มีความที่แตกต่างกันออกไป

3. สภาพอารมณ์ความรู้สึกที่บุคคลมีอยู่ในขณะเกิดการรับรู้

แต่ละบุคคลจะมีระดับความคงที่หรือการควบคุมทางความรู้สึก ผันแปรไปตามบุคลิกภาพ จนมีผลกระทบต่อความแม่นยำในการรับรู้ ทำให้ขาดความรู้สึกตื่นตัว หรือให้ความสนใจต่อประเด็นสำคัญได้

4. ประสบการณ์ที่ผ่านมา

บุคคลตอบสนองต่อสถานการณ์แต่ละอย่างไปตามแบบแผนที่ได้ถูกหล่อหลอมมาจากประสบการณ์ในอดีต ส่งผลให้เกิดลักษณะนิสัยความเคยชินในการรับรู้หรือตีความหมายที่เราสามารถจะคาดทำนายได้ล่วงหน้า

5. ความต้องการและเป้าประสงค์ที่บุคคลผู้รับรู้อยู่ในปัจจุบัน

มนุษย์มักให้ความสนใจที่จะรับรู้ต่อสิ่งที่สามารถจะตอบสนองเงื่อนไขที่จำเป็นในปัจจุบัน หรือช่วยตอบสนองความต้องการตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน จนถึงระดับทางสังคมในอันที่จะเป็นที่ยอมรับจากบุคคลอื่น

ปัจจัยดังกล่าวนี้ นับว่ามีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการรับรู้ ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในการรับรู้ของแต่ละปัจเจกบุคคล บ่อยครั้งที่ที่เราเห็นหรือเลือกที่จะได้ยินเฉพาะสิ่งที่เราต้องการจะเห็นหรือได้ยินเท่านั้น ในขณะที่เพิกเฉยไม่รับรู้ต่อสิ่งอื่นๆ โดยสรุปแล้วขึ้นอยู่กับความสนใจ ภูมิหลัง ความคาดหวัง และความต้องการ ปราณี (2529)

ดังนั้นจากความหมายของความต้องการที่ได้กล่าวถึง ผู้วิจัยจึงได้สรุปความหมายของความต้องการสารสนเทศผ่านสื่อมวลชนและระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของเกษตรกร ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ความปรารถนาที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมหรือผูกพันกับสิ่งที่ตนเองต้องการ หรือความอยากได้ในเรื่องสารสนเทศผ่านสื่อมวลชนและระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของเกษตรกร

### ความหมาย และการใช้สื่อมวลชนเพื่อการส่งเสริมการเกษตร

“สื่อมวลชน” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 812) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง “สื่อกลางที่นำข่าวสาร และความรู้ไปสู่มหาชนอย่างกว้างขวาง เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ กระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และภาพยนตร์”

จินดา (2533 : 239) กล่าวว่าประเภทของสื่อมวลชนสามารถจำแนกตามหลักการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. สื่อที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทางตา สื่อเหล่านี้ผู้รับสามารถรับสารได้โดยการอ่าน การมองเห็นโดยไม่ต้องใช้ประสาทหูหรือการได้ยิน ได้แก่ ภาพถ่ายสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร โปสเตอร์ จุลสาร แผ่นพับ และหนังสือ เป็นต้น

2. สื่อที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทางหู สื่อประเภทนี้จะไม่มีภาพ หรือการมองเห็นเข้ามาเกี่ยวข้อง การสื่อสารจะใช้คำพูดอธิบายเพื่อให้เกิดภาพในสมองของผู้รับสื่อชนิดนี้ ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง

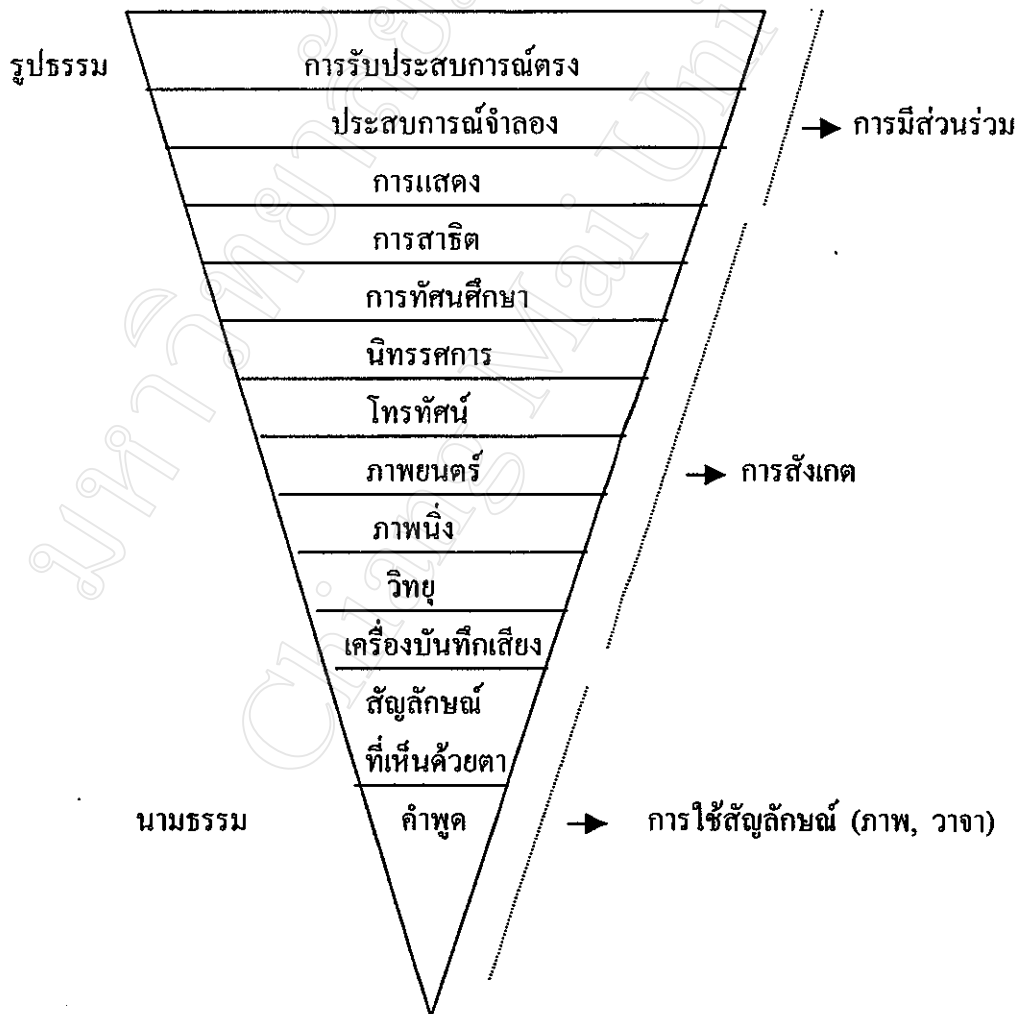
3. สื่อที่รับรู้ได้ทางประสาทหู และตา เป็นสื่อที่ผู้รับสามารถรับสารโดยการได้ยิน และมองเห็นพร้อม ๆ กัน และเป็นสื่อที่สร้างความเข้าใจให้กับผู้รับสารได้ง่ายกว่าสื่ออื่น ๆ สื่อประเภทนี้ ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ และการแสดงบนเวที เป็นต้น

และบำรุง (2523 : 264-265) ยังได้ให้ความหมายของสื่อมวลชนไว้ครอบคลุมดังนี้ สื่อมวลชน เป็นการติดต่อสื่อสารไปสู่บุคคลมากมายทั้งในและนอกประเทศ ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีฐานะ อาชีพ วัย แตกต่างกัน ผู้ที่ได้รับสาร ได้แก่ ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ผู้ฟังวิทยุกระจายเสียง ผู้ชมโทรทัศน์ และผู้ชมภาพยนตร์เป็นบุคคลแต่ละคน หากมีความสนใจในเรื่องเดียวกัน ทั้งนี้ด้วยการตัดสินใจและเลือกปฏิบัติของตนเอง บุคคลเหล่านี้เมื่อได้อ่าน ได้ฟัง และได้ชม อาจปรารถนา ปรารถนากับญาติมิตรเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และในการนี้สารที่ตนได้รับก็อาจแพร่ไปในหมู่ของตนได้

อีกทั้ง Edgar Dale (1969) อ้างโดย วิทยา (2528 : 31-32) ยังได้กล่าวถึงสื่อแต่ละชนิดจะมีลักษณะให้ผู้รับเข้าไปมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ในการเรียนรู้มากขึ้นแตกต่างกัน กรวยประสบการณ์ (Cone of Experience) จะช่วยสร้างความเข้าใจได้อย่างดี สื่อประเภทให้ประสบการณ์ตรง เช่น การเรียนรู้โดยการกระทำจริง (ในสถานการณ์จริง) ผู้เรียน (ผู้รับข่าวสาร) จะมีส่วนร่วมมากที่สุด รองลงไปได้แก่ ประสบการณ์จำลอง ประสบการณ์จากการแสดง ส่วนสื่อพวกสาธิต ทัศนศึกษา นิทรรศการ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ภาพนิ่ง วิทยุ ผู้เรียนรู้จะอยู่ในฐานะผู้สังเกต (Observation) ไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรง ยิ่งถ้าใช้สัญลักษณ์เป็นภาพหรือวาจาด้วยแล้วยิ่ง

มีลักษณะเป็นรูปธรรม (Abstract) มากที่สุด เช่น การอธิบายคำว่า “การทำน่าน้ำตม” ให้เกษตรกร ฟังด้วยวาจาเพียงอย่างเดียว ความเข้าใจ ความซาบซึ้ง ย่อมน้อยกว่าการที่เกษตรกรได้ลงมือทำน่าน้ำ ตมด้วยตนเอง ดังนั้นในการสอนเกษตรกรจึงมีปรัชญาข้อหนึ่งเน้นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning by doing) และการศึกษาที่ใช้ความสามารถเป็นพื้นฐานการวัดผล (Competency base Education)

กรวยประสบการณ์ ดัดแปลงจาก Edgar Dale  
(Cone of Experience)



นอกจากนี้ปัญญา (2527 : 408-409) ยังให้ข้อคิดถึงการนำวิธีการสื่อสารมวลชนมาใช้ในการส่งเสริมการเกษตร ต้องพิจารณาถึงขั้นตอนการเรียนรู้ของเกษตรกรด้วย เนื่องจากการส่งเสริมการเกษตรมีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรตั้งแต่เกษตรกรได้รับความรู้ ประสบการณ์ทักษะใหม่ ๆ ไปแล้วตัวเกษตรกรก็จะมี การเปลี่ยนแปลงในทางที่มีความรู้เพิ่มขึ้น มีทัศนคติใหม่ ๆ ถูกต้องขึ้น และสามารถปฏิบัติตามสิ่งนั้น ได้ผลดี ขั้นตอนการบริการความรู้ทางการเกษตรแก่เกษตรกรจึงเริ่มตั้งแต่รู้จนถึงปฏิบัติได้ผล ซึ่งจำแนกออกเป็นลำดับคือ

1. รับทราบ หมายถึง ทราบใน 2 นัย คือทราบไว้เป็นความรู้รอบตัวเฉย ๆ และอีกนัยหนึ่งคือ ตั้งใจทราบเพราะมีประโยชน์ต่อตนเองโดยตรง ซึ่งตรงนี้จะมีโอกาสถึงขั้นต่อไปคือ
2. ความสนใจ เป็นความต้องการรู้เพิ่มเติมจากการรับทราบจากสถาบันสื่อมวลชน และหาความรู้อื่น ๆ เป็นขั้นให้ความสนใจอย่างจริงจัง
3. ขั้นทดลอง ต่อเนื่องจากความสนใจ แต่ยังไม่กล้าเสี่ยงเพราะขาดประสบการณ์จึงลองทำในกิจการเล็ก ๆ ก่อนที่จะปฏิบัติจริง
4. ขั้นทำจริง ขั้นนี้เกิดจากประสบการณ์ในการลองทำ แต่ในขั้นนี้เกษตรกรมักจะต้องการคำปรึกษา การดูแลอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่อยู่เพื่อความอุ่นใจในการปฏิบัติได้ถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนการเรียนรู้อาจจะไม่เป็นไปตามลำดับก็ได้ เกษตรกรอาจจะรวบยอดขั้นตอนไปเลยแล้วแต่ความสามารถของแต่ละคน แต่ความรู้ข่าวสารการเกษตรที่ส่งผ่านสื่อมวลชนนั้นทำนอง (2528 : 410) ก็ให้ความเห็นว่าข่าวสารการเกษตรที่ส่งผ่านสื่อมวลชนสู่เกษตรกรนั้นส่วนมากมักมีลักษณะเป็นนามสมมติ ซึ่งทำให้ผู้รับสารไม่ทราบซึ่งในความรู้ เนื่องจากการประกอบอาชีพการเกษตรจะประสบผลสำเร็จด้วยดีนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และเทคนิคที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน จึงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้นถึงแม้จะหวังผลให้เกิดการยอมรับของเกษตรกรไม่ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์เต็ม แต่ก็มีส่วนสนับสนุนให้เกิดขั้นตอนของกระบวนการยอมรับได้ ส่วนจะมีผลในขั้นไหนนั้นขึ้นอยู่กับธรรมชาติแห่งความแตกต่างของคนในหลาย ๆ ด้านกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมอีกหลาย ๆ อย่าง

จากที่กล่าวมาแล้วสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญทุกแห่งของงานพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นส่วนกลาง หรือส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงบทบาทในการช่วยพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งมนัส (2528 : -ฉ-) ให้ความเห็นว่า สื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ได้มีการรวมกันแน่นนอน และให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้นต่อการพัฒนาท้องถิ่น ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในท้องถิ่น

โดยนำสื่อกลางสะท้อนปัญหา หรือความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นไปกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

### สื่อหนังสือพิมพ์

ความหมาย หนังสือพิมพ์ คือกระดาษที่พิมพ์ข่าว ความคิดเห็น บทความ และเรื่องราวอื่นๆ ที่ให้ความรู้ และความบันเทิง พิมพ์ออกเผยแพร่ชื่อเดียวกันเป็นประจำตามกำหนดเวลาที่แน่นอน เป็นปกติรายวัน หรือเรียกว่าหนังสือพิมพ์รายวันบำรุง (2526 : 266) แต่ในปัจจุบันนี้หนังสือพิมพ์นั้นมีทั้งรายวัน รายปักษ์ รายเดือน และอีกหลายๆ ช่วง แล้วแต่ชนิดของหนังสือพิมพ์ด้วย

ซึ่ง ประทีป (2538 : 73-74) ได้กล่าวว่า หนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่สำคัญอย่างหนึ่งของงานประชาสัมพันธ์ โดยได้แยกข้อดีและข้อเสียของหนังสือพิมพ์ไว้ดังนี้

#### ข้อดีของหนังสือพิมพ์

1. ด้านความคงทนถาวรกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น เช่นวิทยุ เพราะเมื่อผู้อ่านไม่เข้าใจตอนใดก็สามารถย้อนกลับมาอ่านบทบทวนใหม่ได้ และสามารถเก็บเป็นหลักฐานอ้างอิงได้
2. ด้านราคาจำหน่ายที่ไม่แพงนัก เพราะผลิตเป็นจำนวนมากและมีค่าโฆษณา แม้ขณะนี้จะขึ้นราคาจำหน่าย แต่ประชาชนก็พอที่จะมีกำลังความสามารถซื้อได้
3. หนังสือพิมพ์เสนอเรื่องราวข่าวสารหลายประเภท มีทั้งเรื่องราวที่ประชาชนเฉพาะกลุ่มและประชาชนทั่วไปสนใจ จึงสามารถเข้าถึงประชาชนได้หลายกลุ่มอาชีพ
4. หนังสือพิมพ์สามารถเสนอข่าวหรือรายละเอียดครั้งละมากๆ ได้ รวมทั้งเสนอข่าวประจำวันทุกวันเป็นประจำ ทำให้ประชาชนสามารถติดตามข่าวสารเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง
5. หนังสือพิมพ์มีภาพถ่ายประกอบช่วยดึงดูดความสนใจ ช่วยให้เข้าใจข่าวสารต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสื่อบางชนิดไม่มีคุณลักษณะดังกล่าวเช่น วิทยุ เป็นต้น

#### ข้อเสียของหนังสือพิมพ์

1. หนังสือพิมพ์ไม่สามารถเข้าถึงประชาชนผู้ไม่รู้หนังสือ หรือประชาชนที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ และในถิ่นทุรกันดารมากๆ หรือการคมนาคมไม่สะดวก หนังสือพิมพ์ยังไม่สามารถเข้าไปถึงได้
2. หนังสือพิมพ์มีช่วงอายุที่สั้น เมื่อคนอ่านเพียงครั้งเดียวแล้วก็ผ่านไป เพราะข่าวต่างๆ มีผ่านเข้ามาทุกวัน วันต่อไปก็มีข่าวใหม่อีก ฉบับเก่าๆ ก็จะทิ้งไป



3. ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ อ่านเพียงบางเรื่องบางคอลัมน์ที่เขาเกี่ยวข้องหรือสนใจเท่านั้น น้อยคนนักที่จะอ่านหมด โดยละเอียดตลอดทั้งฉบับ ฉะนั้นจึงไม่อาจเชื่อมั่นได้ว่าข่าวสารที่เผยแพร่จะเข้าถึงประชาชนได้ทั้งหมดเสมอ

4. หนังสือพิมพ์ไม่มีสีสันทันหรือภาพสีที่สวยงามสะดุดตาชวนอ่าน ในข้อนี้หนังสือพิมพ์เสียเปรียบนิตยสาร

### สื่อวิทยุกระจายเสียง

ความหมาย คำว่าวิทยุกระจายเสียงของบุคคลทั่วไปหมายถึง เป็นสื่อมวลชนประเภทเสียงที่จัดส่งออกอากาศไปด้วยระบบคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า ด้วยเครื่องส่งวิทยุที่สามารถกระจายออกไปรอบทิศทาง เข้าถึงกลุ่มชนที่มีเครื่องรับวิทยุได้เป็นจำนวนมากๆ ในเวลาเดียวกัน ตามรัศมีกำลังของเครื่องส่งของสถานีวิทยุกระจายเสียงนั้นๆ อุดม (2532 : 231)

สำหรับรายการวิทยุทางการเกษตรนั้น การจัดรายการให้มีคุณภาพน่าสนใจจึงต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ซึ่ง อุดม (2532 : 254) กล่าวไว้ว่า

1. รายการวิทยุเพื่อการเกษตร ต้องเสนอเรื่องราวข่าวสารที่ต่อเนื่องทันเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเกษตรกรด้วย
2. ด้านเนื้อหาการกระจายเสียงต้องทำให้ได้มาตรฐาน การถ่ายทอดที่เป็นผู้ใหญ่มัไม่ใช่เสนอรูปแบบครูสอนนักเรียน
3. ทุกรายการที่เสนอควรเป็นเรื่องที่เกษตรกรต้องการรู้เท่านั้น ไม่เป็นการขัดเขี่ยเรื่องที่เขาไม่ต้องการ

นอกจากนี้ กรอุมา (2536 : 31) ได้แยกข้อดีและข้อเสียของวิทยุกระจายเสียงไว้ดังนี้

ข้อดีของวิทยุกระจายเสียง

1. สามารถใช้กับกลุ่มย่อยหรือกลุ่มใหญ่
2. ระยะเวลากระจายเสียงกว้าง และถ่ายทอดได้ในระยะไกลๆ
3. ลดภาระของผู้ใช้ผู้บรรยาย คือแทนที่จะต้องไปในที่ต่างๆ ก็สามารถใช้วิทยุกระจายเสียงแทน
4. ดึงดูดความสนใจได้ดี
5. เครื่องรับวิทยุหาได้ในราคาถูก และสามารถใช้กับถ่านไฟฉายก็ได้

ข้อเสียของวิทยุกระจายเสียง

1. ต้องใช้ห้องเฉพาะที่สร้างขึ้นเฉพาะเพื่อการกระจายเสียง
2. ผู้รับฟังต้องปรับตัวเข้าหารายการ ผู้บรรยายไม่สามารถปรับตัวเข้าหาผู้รับฟังได้
3. ผู้บรรยายไม่สามารถรับทราบปฏิกิริยาของผู้รับฟัง และผู้รับฟังไม่มีส่วนร่วมกับรายการ

สื่อวิทยุโทรทัศน์

ความหมาย วิทยุโทรทัศน์ หมายถึง การส่งภาพด้วยคลื่นวิทยุในย่านความถี่คลื่นวิทยุ หรือส่งภาพทางสาย อันมีความประสงค์ให้เข้าถึงมวลชนโดยตรง พูลศรี (2532 : 297)

ลักษณะของรายการโทรทัศน์ทางการเกษตร ซึ่งดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน นิคม (2530 : 35) ได้เสนอแนะว่ามีลักษณะดังนี้

1. เป็นการจัดรายการที่สอดคล้องกับภาวะการณ์ของผลิตภัณฑ์ของผลิตรวมทางเกษตรในกรณีให้เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่เกษตรกร
2. จัดทำในลักษณะของข่าวการเกษตร ร่วมกับข่าวทั่วไปในเรื่องที่เกษตรกรควรทราบหรือติดตามเหตุการณ์ในท้องถิ่นที่สำคัญ อาจจัดโดยเจ้าหน้าที่ของสถานีวิทยุโทรทัศน์เอง หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและเกษตรกรเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ
3. จัดเป็นรายการสารคดี เป็นวิธีนำความรู้ความเข้าใจโดยเห็นทั้งภาพ และเสียง

นอกจากนี้ พูลศรี (2532 : 304) ได้กล่าวไว้ว่า วิทยุโทรทัศน์มีแนวโน้มที่จะนำมาใช้ในการศึกษาให้ความรู้มากขึ้นทุกปี ทั้งนี้เพราะวิทยุโทรทัศน์มีคุณสมบัติประจำตัวที่ได้เปรียบกว่าสื่ออื่น ๆ ดังนี้คือ

ข้อดีของวิทยุโทรทัศน์

1. วิทยุโทรทัศน์ ให้ทั้งภาพ และเสียงพร้อมๆ กัน และเป็นการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติ ทำให้เห็นจริงเห็นจัง จึงสามารถชักจูงผู้รับให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และคล้อยตามได้ง่ายกว่าสื่อชนิดอื่น
2. วิทยุโทรทัศน์เสนอข่าวได้รวดเร็วกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ ถึงแม้ว่าจะล่าช้ากว่าสื่อวิทยุกระจายเสียงเล็กน้อย แต่ในขณะที่เดียวกันข่าวที่นำเสนอขึ้นนั้นกระจ่างแจ่มแจ้งกว่า เพราะมีภาพทำให้เข้าใจในเนื้อหาได้ดี และหากเป็นวิทยุโทรทัศน์สี ก็จะทำให้เห็นสีสันทันเป็นธรรมชาติเหมือนจริง
3. วิทยุโทรทัศน์สามารถเสนอข้อมูลได้หลายวิธีการ เช่น การบรรยาย การใช้ภาพ การฉายภาพยนตร์ และเทปบันทึกภาพ ทำให้ผู้รับได้เปลี่ยนบรรยากาศหลายๆ อย่างประกอบกัน

4. วิทยุโทรทัศน์สามารถทำให้ผู้รับมองเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในโลกได้ทันทั่วทั้งที โดยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยในการถ่ายทอดเหตุการณ์ผ่านดาวเทียม

5. วิทยุโทรทัศน์ใช้ได้กับผู้ชมทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ และยังสามารถถ่ายทอดไปได้ ระยะเวลาไกลๆ ด้วย

6. วิทยุโทรทัศน์ ช่วยลดภาระของผู้ช่วยให้ข่าวสาร คือแทนที่ผู้ให้ข่าวสารจะต้องไปเผยแพร่ข่าวสารความรู้หลายๆแห่ง ก็บรรยายออกทางวิทยุโทรทัศน์ครั้งเดียว สามารถชมได้ทั่วถึง

7. วิทยุโทรทัศน์ ทุ่นเวลาในการเดินทาง ไปพักผ่อนในสถานเริงรมย์ต่างๆ เพราะมีวิทยุโทรทัศน์เหมือนกับได้ย่อโลกทุกสัดส่วนเข้าในบ้าน

ข้อจำกัด

1. เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์มีราคาค่อนข้างแพง
2. ต้นทุนการจัดรายการสูง เพราะต้องใช้ช่างผู้ชำนาญในการผลิตรายการ
3. ผู้ชมไม่สามารถเลือกชมรายการได้ตามต้องการ
4. ประสิทธิภาพของเครื่องส่งยังไม่สามารถครอบคลุมพื้นที่ต่างๆ ได้ทั่วถึง

**ความหมาย และการใช้ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อการส่งเสริมการเกษตร**

เมื่อพูดถึงรูปแบบของอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นเครือข่ายที่กว้าง และขยายออกเป็นเครือข่ายของเครือข่ายอีกที ทางด่วนข้อมูลกลายเป็นช่องทางขนาดใหญ่สำหรับการสื่อสารข้อมูลจำนวนมาก ตัวอักษร เสียง ภาพ และภาพวิดีโอเข้าไปสู่บ้าน ธุรกิจ โรงงาน โรงพยาบาล โรงเรียน และหน่วยงานของรัฐบาล แม้ว่ามีเทคโนโลยีสำคัญๆ อื่นมากมายเช่น ดาวเทียม และการสื่อสารแบบไร้สายก็ตาม อินเทอร์เน็ตเป็นตัวอย่างที่ดีของทางด่วนข้อมูล ถ้าให้คำนิยามอย่างกว้างๆ ก็คือเครือข่ายสาธารณะขนาดใหญ่นั่นเอง หรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นการแสดงให้เห็นว่าเครื่องคอมพิวเตอร์ทั่วโลกสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ Don Tapscott (1996)

เครือข่ายคอมพิวเตอร์ และสารสนเทศเพื่อการส่งเสริมการเกษตรเป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงาน และปฏิบัติงานในองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์สำหรับใช้ในการส่งข่าวสารข้อมูล รวมทั้งใช้ประสานงานราชการของหน่วยงานทุกระดับที่เกี่ยวข้อง (อำเภอ/จังหวัด/ภาค/กรม)

สารสนเทศเพื่อการส่งเสริมการเกษตร ได้มีการออกแบบ และใช้งานผ่านทางเครือข่ายระบบคอมพิวเตอร์ โดยในอดีตกรมส่งเสริมการเกษตรได้เริ่มนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้

ประโยชน์ในการสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร ด้านการจัดเก็บ และประมวลผลข้อมูลมาตั้งแต่ปี 2521 ซึ่งได้ผ่านการพัฒนาด้านนี้มาตั้งแต่ยุคการใช้ระบบเครื่องเมนเฟรม ระบบมินิคอมพิวเตอร์ และระบบไมโครคอมพิวเตอร์ จนผู้ดูแลระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่เป็นที่กล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน มีการให้บริการการประมวลผลข้อมูลแก่หน่วยงานต่างๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยเน้นการบริการด้านพัฒนาการเกษตร การให้บริการข้อมูลทางด้านเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติแก่หน่วยงานของรัฐและเอกชน โครงการสร้างฐานข้อมูลทางด้านเกษตร การให้บริการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในการประเมินผลโครงการ ติดตามและควบคุมการดำเนินโครงการ การให้การฝึกอบรมบุคลากรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้มีทักษะในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ โดยที่มีผลงานการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในการพัฒนาการเกษตรคือ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2541)

1. การใช้เพื่อประมวลผลการสำรวจข้อมูลการเกษตร
2. การใช้เพื่อประมวลผลข้อมูลการเกษตรจากดาวเทียมเพื่อจำแนกพื้นที่ต่างๆ
3. การใช้เพื่องานวิจัย วิเคราะห์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และแผนพัฒนาการเกษตร
4. การคาดคะเนราคาผลผลิตทางการเกษตร
5. การใช้รับส่งข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือกับตัวเกษตรกรโดยตรง

การจัดทำสารสนเทศเพื่อการส่งเสริมการเกษตรมีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายเพื่อ

1. พัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ของกรมส่งเสริมการเกษตรให้เป็นระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ
2. พัฒนาระบบฐานข้อมูลขององค์กร และจัดทำเป็นสารสนเทศ เพื่อการบริหารงานส่งเสริมการเกษตร
3. ผสมผสานฐานข้อมูลหลักต่างๆ ให้เกิดเป็นระบบสารสนเทศที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร
4. พัฒนาระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายใน และภายนอกหน่วยงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการด้านสารสนเทศ ทั้งแก่ภาครัฐ และเอกชน ตลอดจนประชาชนทั่วไป
5. พัฒนาระบบสารสนเทศให้แก่ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ
6. พัฒนาระบบสารสนเทศสู่เกษตรกรใช้ประกอบการตัดสินใจ และการวางแผนการผลิต
7. จัดวางระบบโปรแกรมฐานข้อมูลหลักของงานส่งเสริมการเกษตรให้เป็นมาตรฐาน และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการข้อมูล

### ผลงานวิจัย และการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

นรินทร์ชัย (2524 : 11) ได้ศึกษาพฤติกรรมการของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรอำเภอหางดง และอำเภอสันป่าตอง อ่านหนังสือพิมพ์ปีละ 8 ครั้ง โดยอ่านข่าวเกษตรกร โดยเฉลี่ย 4.2 ครั้ง และในปี (2526 : 127-137) นรินทร์ชัย และคณะ ยังพบอีกว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ที่อยู่ในเขตชลประทาน และนอกเขตชลประทานนั้นมีเกษตรกรร้อยละ 17.12 อ่านหนังสือพิมพ์ไม่ได้ ที่อ่านได้มีถึงร้อยละ 42.60 เนื้อหาที่อ่านอันดับแรกเป็นข่าว และข่าวเกษตรกรเป็นอันดับรอง และ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2529) ยังได้สำรวจความนิยมในการอ่านหนังสือพิมพ์พบว่าในเขตภาคเหนือมีผู้อ่านหนังสือพิมพ์ร้อยละ 24.4 โดยเพศชายมีการอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าเพศหญิง ลักษณะในการอ่านของประชากรพบว่า ประชากรที่วราชอาณาจักรซื้อหนังสือพิมพ์อ่านเอง ร้อยละ 68.7 ส่วนที่เหลือนั้นอ่านตามร้านค้า และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

สว่าง (2521) ศึกษาพบว่า การจัดรายการส่งเสริมของสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้รับความสนใจจากเกษตรกรภาคกลางมาก เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปปรับปรุงอาชีพของเกษตรกรให้ดีขึ้น เกษตรกรสนใจต่อเนื้อหาของรายการมากกว่าตัวผู้ดำเนินรายการ เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์จากการได้รับความรู้ใหม่เป็นประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับช่วงเวลาที่รับฟังปรากฏว่าระหว่าง 17.00 – 22.00 น. เป็นช่วงเวลาที่เกษตรกรสนใจมากที่สุด รองลงมาเป็นเวลา 10.30 – 21.00 น. ส่วนเกษตรกร (2520 : 227) วิจัยพบว่าเวลาค่า 18.00 – 21.00 น. เป็นช่วงเวลาที่คนนิยมชมชอบมากที่สุด รายการในช่วงนี้จึงควรเสนอเนื้อหาที่ช่วยปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร อีกทั้ง สุรพล (2522 : 73-76) ศึกษาพบว่าผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรับฟังข่าวสารรายการวิทยุประเภทข่าวสารมากกว่าบันเทิง และได้รับประโยชน์จากการรับฟังรายการวิทยุในด้านความรู้มากกว่าบันเทิง โดยนำสิ่งที่ได้รับจากวิทยุกระจายเสียงไปปรับปรุงอาชีพได้ สุรพลยังให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ข้อบกพร่องของรายการวิทยุกระจายเสียงได้แก่ โฆษณามากเกินไป บางครั้งพูดเกินความจริง ความรู้ที่เผยแพร่ยังกว้างเกินไป ไม่เจาะเฉพาะพื้นที่ ทำให้ผู้ฟังนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อย นอกจากนี้ มนัส (2527 : 26-27) วิจัยพบว่า สถานีวิทยุที่เกษตรกรนิยมรับฟังข่าวสารรายการส่งเสริมการเกษตรมากที่สุดคือ สถานีวิทยุ มก. บางเขน และส่วนใหญ่เปิดฟังรายการเองโดยไม่มีผู้แนะนำ เกษตรกรรับฟังโดยเฉลี่ย 4.71 ครั้งต่อสัปดาห์ ส่วนใหญ่ไม่เคยไปหาผู้จัดรายการ เกษตรกรผู้ฟังนิยมรับฟังเรื่องการทำนาเป็นอันดับ 1 ช่วงเวลาที่นิยมรับฟังมากที่สุดคือ 05.00 – 05.30 น. รายการที่นิยมมากที่สุดคือ รายการก่อนอรุณ และจากการพิสูจน์สมมุติฐานพบว่า ช่วงเวลาที่เกษตรกรนิยมรับฟังมีความสัมพันธ์กับ

รายการส่งเสริมการเกษตรที่เกษตรกรนิยมรับฟัง ปัญหาในการรับฟังส่วนใหญ่ระบุว่ามีคลื่นแทรก และข้อเสนอแนะส่วนใหญ่ระบุว่าให้ลดการโฆษณาลงบ้าง

สุรจิต (2531) วิจัยพบว่าเกษตรกรทั้งใน และนอกเขตโครงการพยากรณ์ และเดือนการระบาดของข้าวในจังหวัดขอนแก่นส่วนใหญ่ชอบดูรายการโทรทัศน์จากสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ในรายการข่าว และช่วงเวลาที่ดูตั้งแต่ 6 โมงเย็นขึ้นไป และ สรรค์วี (2523 : 325) ยังได้วิจัยพบว่า วิทยุโทรทัศน์มีบทบาทในการเปิดรับข่าวสารคือประชาชนจะเชื่อข่าวสารที่ได้จากวิทยุโทรทัศน์มากกว่าสื่อประเภทอื่น เนื่องจากลักษณะของสื่อประเภทนี้จะสามารถเห็นได้ทั้งภาพ และเสียง รวมทั้งการนำภาพยนต์มาเสนอทางวิทยุโทรทัศน์จะช่วยให้ประชาชนเกิดความทันสมัย เกิดความมุ่งหวังในการประกอบอาชีพ การเข้าใจผู้อื่นมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง

จากผลการวิจัยของ นรินทร์ชัย (2524 : 50) ได้ศึกษาสภาพการเกษตรของเกษตรกรใน 4 เขตอำเภอที่มีการชลประทาน และนอกเขตชลประทาน พบว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ชมรายการวิทยุโทรทัศน์ร้อยละ 73.63 และชมสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง วิทยุโทรทัศน์เริ่มมีบทบาทเกือบเท่าวิทยุคือ 28.65 ชั่วโมงต่อเดือน เมื่อเทียบกับวิทยุกระจายเสียงที่มี 31.74 ชั่วโมงต่อเดือน ส่วนช่วงเวลาที่ประชาชนนิยมชมวิทยุโทรทัศน์นั้น สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2521 : 11) พบข้อมูลว่าประชาชนทั่วประเทศทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ จะชมรายการวิทยุโทรทัศน์มากที่สุดคือช่วงเวลา 18.00 – 22.00 น. ประเภทรายการที่ชมมากที่สุดคือรายการข่าว ส่วนรายการทางการเกษตร และสาระความรู้ชมร้อยละ 42 และการวิจัยยังได้เสนอแนะว่ารายการวิทยุโทรทัศน์ควรจัดให้สอดคล้องกับอาชีพ เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาอาชีพของประชาชนในชีวิตประจำวัน อีกทั้งปรีชา (2536) ได้ศึกษาถึงการรับข่าวสารการเกษตรของเกษตรกรในจังหวัดพิจิตร และพบว่าเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารข้อมูลการเกษตรจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาคือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร วิทยุ หอกระจายข่าว และเพื่อนบ้านเกษตรกรอย่างละเท่ากัน ส่วนที่น้อยที่สุดคือหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับผลการวิจัยของ กรมส่งเสริมการเกษตร (2536) ที่ได้สำรวจความนิยมในการรับสื่อของเกษตรกรในชนบท พบว่าโทรทัศน์เป็นสื่อที่เกษตรกรนิยมมากเป็นอันดับ 1 รองลงมาเป็นวิทยุ หนังสือพิมพ์ หอกระจายข่าว ไปสเตอร์ เอกสาร หรือวารสาร โดยลำดับ

สื่อสิ่งพิมพ์ที่เกษตรกรชอบอ่าน หนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่เกษตรกรนิยมมากเป็นอันดับ 1 รองลงมาเป็น ไปสเตอร์ เอกสารหรือวารสาร แผ่นป้ายโฆษณา แผ่นพับ และแผ่นปลิวโดยลำดับ

รายการวิทยุที่เกษตรกรชอบฟังปรากฏว่า รายการข่าวเป็นรายการที่เกษตรกรนิยมมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาเป็นรายการเพลง รายการสารคดีหรือสาระวิชาการ รายการละคร และรายการอื่นๆ (ข่าวกีฬา, พยากรณ์อากาศ) โดยลำดับ

รายการโทรทัศน์ที่เกษตรกรชอบ ผลปรากฏว่า รายการข่าวเป็นรายการที่เกษตรกรนิยมเป็นอันดับ 1 รองลงมาเป็นรายการละครหรือภาพยนตร์ รายการสารคดีทางวิชาการ รายการแข่งขันเกมส์ รายการสนทนา รายการเพลง และรายการกีฬา โดยลำดับ

ในขณะที่ เปล่ง (2541) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ต่อระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรอำเภอในเขตภาคเหนือ พบว่าการรับรู้ของเกษตรกรอำเภอที่มีต่อระบบสารสนเทศที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการทำงาน และความมั่นใจอันที่จะนำเอาความรู้ ประสบการณ์มาใช้อยู่ในระดับกลาง

ในส่วนของ นฤมล (2536) ได้กล่าวถึงโครงสร้างของระบบสารสนเทศประกอบด้วย

1. ตัวป้อน ซึ่งมี 2 ประเภทคือ ปัญหาหรือคำถามจากผู้ใช้ และข้อมูล ข่าวสารความรู้ที่คัดสรร และจัดระเบียบไว้ในระบบ
2. กลไกการเปรียบเทียบข้อมูลข่าวสารความรู้กับปัญหาของผู้ใช้เพื่อคัดสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาประเด็นนั้นออกไป และเลือกเอาสิ่งที่เข้าเรื่อง หรือตรงต่อการแก้ปัญหาไว้
3. ผลลัพธ์ คือ คำตอบเพื่อยุติปัญหาซึ่งจะสนองความต้องการของผู้ใช้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับ การจัดการแก้ปัญหา การจัดการเก็บข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และประสิทธิภาพของกลไกการเปรียบเทียบข้อมูลข่าวสาร ความรู้ กับปัญหาของผู้ใช้

สำหรับ วุฒิพงษ์ (2541) กล่าวถึงการทำงานขององค์กร ต้องการระบบ และการทำงานที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ โดยมีการทำงานเป็นทีมเวิร์ก โดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์เข้าช่วย รวมทั้งมีการนำข้อมูลข่าวสารถึงมือผู้ที่ต้องการ ในเวลาที่ต้องการ ในขณะที่ศูนย์พัฒนาการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย (2529) กล่าวถึงวัตถุประสงค์และหน้าที่หลัก 3 ประการในศูนย์สารสนเทศ คือ

1. การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศทั้งใน และต่างประเทศ
2. ดำเนินการประเมินผล วิเคราะห์สารสนเทศอย่างมีระบบ และ
3. บริการสารสนเทศอย่างรวดเร็ว และถูกต้อง

ประกอบกับ โครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา (2537) กล่าวถึงคุณลักษณะของสารสนเทศที่ดีควรมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. ความถูกต้องแม่นยำ (Accuracy) หมายถึงสารสนเทศที่บอกลักษณะความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ไม่เอนเอียงหรือชี้นำไปทางใดทางหนึ่ง ปราศจากความรู้สึกรู้สึกของผู้จัดทำสารสนเทศนั้นๆ
2. ตรงกับงานที่ต้องการใช้ (Relevancy) สารสนเทศที่ดีควรมีลักษณะเนื้อหาที่ต้องการจะรู้เป็นสารสนเทศที่สามารถสื่อความได้มีรายละเอียดต่างๆ ที่เหมาะสม มีความกระชับรัดแต่ชัดเจนเพียงพอ

3. ทันต่อการใช้งาน (Timeless) การจัดทำสารสนเทศจึงมี 3 ลักษณะคือ 1) สารสนเทศที่ ต้องจัดทำล่วงหน้า ตามเวลา หรือเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เรียกว่า สารสนเทศเพื่อการวางแผน 2) สารสนเทศที่แสดงถึงสิ่งต่างๆ ที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน เพื่อนำไปใช้ในเหตุการณ์ที่กำลังเกิด ขึ้น สารสนเทศลักษณะนี้จะเป็นสารสนเทศเพื่อการควบคุม และ 3) สารสนเทศที่เป็นประวัติศาสตร์ เป็นสารสนเทศที่เกิดขึ้นในอดีต อาจจำเป็นต้องจัดทำขึ้นเพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาต่อไป นอกจากนี้แล้วสารสนเทศที่ดียังควรมีคุณสมบัติอื่นที่เสริมเข้ามาคือ มีความละเอียดแม่นยำให้ความเชื่อถือได้ สูง มีลักษณะเชิงปริมาณ เป็นที่ยอมรับสูง สะดวกต่อการนำไปใช้ รวดเร็ว ไม่ลำเอียงหรือปกปิดข้อเท็จจริง และชัดเจนทำความเข้าใจง่าย

ส่วน มนัส (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับระบบสารสนเทศในอนาคตเพื่อการบริหารงานส่งเสริม การเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ พบว่าสารสนเทศเพื่อการบริหารงานส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอที่ควรมีคือ

1. สารสนเทศเพื่อการวางแผน ประกอบด้วย ฐานข้อมูลเกี่ยวกับนโยบาย และแผนโครงการของกรม ฐานข้อมูลด้านสภาพต่างๆไป ฐานข้อมูลด้านกายภาพ ฐานข้อมูลด้านชีวภาพ ฐานข้อมูลด้านการตลาด และฐานข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม

2. สารสนเทศเพื่อการบริหารบุคลากรในหน่วย ประกอบด้วยฐานข้อมูลด้านตำแหน่ง และหน้าที่รับผิดชอบ ฐานข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของบุคลากร และฐานข้อมูลทางด้านประสบการณ์

3. สารสนเทศเพื่อการติดต่อประสานงาน ประกอบด้วย ฐานข้อมูลทางด้านสถาบันหรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ฐานข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มของเกษตรกรในพื้นที่ และฐานข้อมูลด้านสายการบังคับบัญชาของโครงการแต่ละ โครงการ

4. สารสนเทศเพื่อการควบคุม การติดตาม และประเมินผล

อย่างไรก็ตาม กัลยา (2537) กล่าวว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนาด้านการเกษตร สามารถนำระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์มาใช้ในการช่วยจัดการระบบการผลิต การพยากรณ์ราคา หรือพยากรณ์อากาศ การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตให้ดีขึ้น และสามารถผลิตได้ตรงกับความต้องการของตลาด เพื่อให้แผนนโยบาย พัฒนาระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์บรรลุเป้าหมาย และสำหรับกรมส่งเสริมการเกษตร (2539) ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการที่จะต้องปรับปรุง และพัฒนาทางการส่งเสริมการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และการจัดวางระบบสารสนเทศให้เป็นระบบเครือข่ายที่มีฐานสามารถเผยแพร่ใช้ประโยชน์ได้ ทั้งแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐและเกษตรกร รวมทั้งการพัฒนาบุคลากรของกรมส่งเสริมการเกษตรทุกระดับให้สามารถเข้าสู่ยุคของข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ



ส่วนนักวิชาการสื่อสาร พบว่าการศึกษาความสัมพันธ์ก่อนข้างสูงกับตัวแปรซึ่งเกี่ยวกับการรับสารและอายุบวกกัน จะสามารถอธิบายความแตกต่างของพฤติกรรมการศึกษาสื่อสารได้ Comstock และคณะ (1978) อธิบายว่าการเลือกเปิดรับสื่อมวลชนและระดับของการศึกษามีความสัมพันธ์กัน ในทางบวกกับการเปิดรับข่าวและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน และยังมีความสัมพันธ์กันในทางลบกับการเปิดรับเนื้อหาด้านบันเทิงจากสื่อ งานวิจัยของ Lszarsfeld และ Kendal (1948) พบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการอ่านหนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์อย่างแพร่หลาย พบว่าผู้รับสารที่มีการศึกษาสูงใช้เวลากับสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย แต่บรรดาผู้ที่มีการศึกษาอุดมศึกษาฟังวิทยุและดูโทรทัศน์น้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้าเรียนในระดับนั้น นอกจากความแตกต่างด้านปริมาณการเปิดรับสื่อแล้ว ยังพบความแตกต่างเกี่ยวกับเนื้อหาที่ผู้รับสารนิยมรับจากสื่อด้วย Steiner (1963) ได้พบว่าคนที่มีการศึกษาสูงและอายุมากนิยมเปิดรับข่าวและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชนมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาและอายุน้อย

จากการตรวจเอกสารจะเห็นว่าช่วงเวลาที่ผ่านมากศตวรรษมีความตื่นตัวในการรับรู้ทางการเกษตรมากขึ้น และสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ แต่ยังไม่แพร่หลายมากในหมู่เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ เนื่องจากความตื่นตัวในการพัฒนาคุณภาพของสื่อมวลชนและระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของแหล่งผลิตยังมีน้อย ประกอบกับสื่อมวลชนและระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่เผยแพร่สู่เกษตรกรก็ยังมีจำนวนน้อย อีกทั้งจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้นของสารสนเทศในสังคมปัจจุบัน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนงานสารสนเทศขึ้นเพื่อจัดเก็บสารสนเทศ และเชื่อมโยงกับหน่วยงานระดับอำเภอ จังหวัด และภาค อย่างไรก็ตามยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาถึงความต้องการสารสนเทศผ่านสื่อมวลชนและระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของเกษตรกรในสมาคมสวนส้มร่วมพัฒนามาก่อน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการเกษตรที่จะจัดทำสารสนเทศที่เกษตรกรต้องการให้มี และเพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน ซึ่ง พจน์ (2520 : 50) ได้ให้แง่คิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าการส่งเสริมให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรนั้น ควรต้องทราบถึงความต้องการ ปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรก่อนที่จะวางแผนส่งเสริม สื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ก็เป็นสื่อมวลชนที่มีบทบาทในการช่วยส่งเสริมความรู้ทางการเกษตรที่สำคัญทางหนึ่ง อีกทั้งด้านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ก็เข้ามามีบทบาทมากขึ้น นอกจากนี้ Melvin L. DeFleur (1970) ยังได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการสื่อสารมวลชนไว้ว่า เราสามารถทราบพฤติกรรมการศึกษาของบุคคลไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ หรือการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ข่าวสาร ซึ่งผลการศึกษาจะทำให้ผู้ส่ง

สารสามารถปรับเนื้อหาสาระของสารให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับสารได้ไม่มากนักน้อย ซึ่งประกอบด้วย 4 ทฤษฎีด้วยกัน คือ

#### 1. ทฤษฎีความแตกต่างทางปัจเจกบุคคล

ความแตกต่างเกี่ยวกับพฤติกรรมการสื่อสารของปัจเจกบุคคลนั้น ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นจะให้ความสนใจเลือกรับรู้ในเนื้อหาใด และตีความเนื้อหาของสารนั้นอย่างไร ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพ เขาเห็นว่ามนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันอย่างมากทางด้านโครงสร้างทางจิตวิทยาส่วนบุคคล เนื่องจากว่าถูกเลี้ยงดูหรืออาศัยอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกันทำให้ทัศนคติที่ยึดมั่น ความคิดเห็น ค่านิยม ความเชื่อซึ่งประกอบกันเป็นบุคลิกภาพส่วนตัวแตกต่างกัน อันจะมีผลต่อการรับรู้ การเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป หรือมีการตอบสนองต่อเนื้อหาที่เปิดรับจากสื่อมวลชนต่างกันไป

#### 2. ทฤษฎีกลุ่มทางสังคม

พฤติกรรมการสื่อสารของบุคคลขึ้นอยู่กับ กลุ่มสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ บุคคลในกลุ่มเดียวกันจะรับรู้ในเนื้อหาข่าวสารใกล้เคียงกัน ขณะเดียวกันก็จะตอบสนองต่อเนื้อหาข่าวสารในลักษณะที่คล้ายๆ กัน ในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมอุตสาหกรรม บุคคลที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มสังคมแม้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในส่วนบุคคล แต่เมื่อนำเอาลักษณะบางประการที่เหมือนกัน เช่น เพศ รายได้ การศึกษามาใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกกลุ่ม เราก็สามารถรวมบุคคลเหล่านั้นเข้าไว้ในกลุ่มเดียวกันได้

#### 3. ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางสังคม

พฤติกรรมการสื่อสารของบุคคล ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์เฉพาะภายในกลุ่มเช่นนี้ จะมีอิทธิพลต่อการสื่อสาร ตัวอย่างที่นักสังคมวิทยาได้พบ เช่น ความสัมพันธ์แบบเครือญาติของชาวชนบท มีส่วนอย่างสำคัญต่อการรับรู้ทางเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับการเกษตร การตัดสินใจที่จะชอบหรือไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ทางการเกษตร อีกทั้งความสัมพันธ์ส่วนบุคคลแต่ละคนจะผูกพันกับเพื่อนบ้าน อาทิเช่น ความคิดเห็นการตีความของเพื่อนบ้าน จะมีส่วนอย่างสำคัญต่อการตัดสินใจของบุคคลด้วยเช่นกัน

#### 4. ทฤษฎีพื้นฐานทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีนี้ให้ความสนใจในบทบาทของสื่อมวลชนในเรื่องของการนิยามเหตุการณ์ สภาพแวดล้อมต่างๆ ที่อาจมีผลต่อปัจเจกบุคคลได้ 3 ลักษณะคือ

4.1 สื่อสารมวลชนสามารถช่วยสร้างเสริมรูปแบบของปทัศฐานที่มีอยู่แล้วให้มีความสำคัญมากขึ้น และยังช่วยให้ประชาชนมั่นใจว่า ปทัศฐานเหล่านี้เป็นที่ยอมรับและปฏิบัติกันโดยสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมนั้น

4.2 สื่อสารมวลชนสามารถนำรูปแบบของพฤติกรรมต่างๆ รวมทั้งปทัศฐานของสังคมอื่นมาสู่ประชาชนที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ ให้เกิดความคุ้นเคยเพิ่มมากขึ้น คือการช่วยปลูกฝังวัฒนธรรมใหม่จากต่างสังคมให้กับประชาชนทั่วไป

4.3 สื่อมวลชนมีบทบาทในการชักจูงประชาชนให้เปลี่ยนแปลงปทัศฐานหรือแบบของพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อที่เคยยึดถือกันอยู่เดิม ให้หันมาปฏิบัติในรูปแบบใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ดังนั้นการได้ทราบถึงความต้องการสารสนเทศผ่านสื่อมวลชนและระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของเกษตรกร ปัจจัยด้านภูมิหลัง เศรษฐกิจ และสังคมบางประการของเกษตรกร จึงเป็นข้อมูลสะท้อนกลับให้กับแหล่งผลิตสื่อมวลชนและระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ได้นำข้อมูลไปเป็นแนวทางประกอบการพิจารณาปรับปรุงคุณภาพของสื่อมวลชนและระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการได้รับความรู้ทางการเกษตรหรือนำความรู้ดังกล่าวไปเผยแพร่เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการประกอบอาชีพของเพื่อนเกษตรกร อันจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น